

אין חובה להסכים עם כל הדעות של כל אחד או קבוצה, גם לא חייבים לאהוב, אבל יש לכבד. כפי שקורה אצלנו לעיתים קרובות, הביקורת על קבוצה שולית הופכת לאז'נדה כללית. הביקורת המוצדקת על בריוני שוליים נסחפת, ברצון או שלא בכוונה, להסתה מנגד נגד ציבור שלם ושלא בצדק. המתישבים לא פורעי חוק, החרדים אינם אלימים ומי שאינם שומרי תורה ומצוות אינם מושחתים. בקיצוניים יש לטפל נקודתית ובאלימים ובפורעי החוק יש לנהוג ביד קשה, אבל רק בהם וללא בהכללה של כל הציבור. יש לאפשר לכל קבוצה לחיות את חייה כרצונה, כל עוד אין בזה פגיעה בצד האחר.

הרוב מעצם טבעו הוא החזק. בן גוריון הבין שאוכל כשר בצבא אינו פוגע במי שאוכל לא כשר אבל הוא מאפשר לשומרי הכשרות לשרת בצה"ל. אם רוצים אנו שכל הציבור ישרת בצבא, יש למנוע פגיעה בחיילים שאינם מוכנים לשמוע חיילת שרה, כל עוד אין בכך פגיעה במדינה או בצבא.

בפרספקטיבה של שנות קיום המדינה נראה שהרחוב החילוני ניצח ובגדול. אז נכון יש להילחם נגד הקיצונים, אבל ההתלהמות אינה במקום. אם לנשים החרדיות טוב קווי המהדרין מדוע להתערב להם בחיים ולפגוע בהם. המוסר אינו אבסולוטי. מה שמוסרי בעיני עם אחד יכול להיות לא מוסרי בעיני אומה אחרת. המוסר הוא יחסי ובחברה רבת פנים יש לדעת להתפשר. להגיד על החרדים שהם פוגעים בנשים זהו עוול גדול. זכויות אדם טבועות בעם היהודי מאז ומתמיד. מידת החסד והמוסר הם נר לרגליו מאז קיומו.

לאברהם אמר הקב"ה: "אהבת צדק ותשנא רשע" - אהבת הצדק בריותי ותשנא להרשיען (בראשית רבה, מט). יצחק היה נח עם הבריות. יעקב דיבר דברים רכים עם לבן והתפייס עמו. משה אע"פ שנתן היה בסכנת נפשות כשברח ממצרים בכל זאת "היה לו לב אמיץ להציל עשוק מיד גוזלו - בנות יתרו רעות הצאן - אע"פ שהוא גר בורח" (מדרש חפ"ן). ספר בראשית נקרא "ספר הישר". הנצי"ב מסביר כי "מידת הישרים נחוצה לקיומה של הבריאה". כיתר האבות גם משה בעל מידת ישרים. הנצי"ב: ההומניות היהודית המגלה רגישות ודאגה לקיומה של החברה וליישובו של עולם, מבלי לדקדק במצבם הרוחני והמוסרי של הבריות. כך נהג משה - אין לפגוע בזכויות אדם, באשר הוא, בכל מי שנברא בצלם.

משה הישר נענש על כי אמר לקב"ה על ישראל: "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי, כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (שמות רבה ז, א). ביאור הנצי"ב בהעמק דבר). אנחנו לא קובעים את סדר העולם ולא את דרכי הגאולה. ורואה הרב קוק העתיד לבוא (אורות, פד. חזון הגאולה קעז): "מקובלים אנו שמרידה רוחנית תהיה בארץ ישראל ובישראל. השלוח השמיית שתבא לחלק מהאומה אשר ידמו שכבר באו למטרתם כולה, תקטין את הנשמה ויבואו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ. השאיפה לאידיאלים נשאים וקדושים תחדל וממילא ירד הרוח וישקע, עד אשר יבא סער ויהפך מהפיכה ויראה אז בעליל כי חוסן ישראל הוא בקודש עולמית, באור ה' ובתורתו... הצורך למרידה היא הנטיה לצד החמריות, שמוכרחת להוליד בכללות האומה בצורה תקיפה... וזאת הנטיה כשתולד, תדרך בזעם ותחולל סופות, והם חבלי משיח אשר יבסמו את העולם כולו ע"י מכאוביהם... וצעד של דליגה לטובה יצא מכל משבר".

מתמחים בייצור של דברי מאפה בשיטה חדשנית "טעם של פעם"

הכהנים
BREAD CAFE
כשר בהשגחת הרבנות
חולון, גבעתיים ואור יהודה

סניפי הרשת:
חדש: אור יהודה: ההגנה 12, טל: 03-6045412
חולון: המרכבה 73, טל: 03-5507077
תל-אביב: יגאל אלון 126 "קופי שופ", טל: 03-6964865
גבעתיים: כורזין 5, טל: 03-5713554
ויצמן 24 "קופי שופ", טל: 03-5718348
תפוצות ישראל 6 "קופי שופ", טל: 03-5713554

מפעל תפילין
יצור בתי תפילין
נסות מהודרות בכנ
הנוסחאות

בהשגחת הרב משה שאול
קליין שלי"ם א"ח מוצ"צ בד"ץ
דמרון הגד"ש ואורן שלי"ם א."

בדיקת תפילין ותקינים
במקום עורכים בדיקת מחשב
למזוזות, פרשיות וכו'.

לפניה, להתיעצות ולהזמנה: **09-8870673**

זאת דשא נופש, אירוח ותרבות ארגון שבתות עיון ושבת חתן

שבת שירה ופיוט	שבת עיון ונופש	פסח במלון המפואר דן ירושלים הגבעה הצרפתית
בנוסה יהודי מרוקו פרשת בשלח ח-ט בשבת תשע"ב 3-4/2 מלון תדמור הרצליה	בנושא מעגל החיים והחגים פרשת ויקהל-פקודי כ-כנ באדר תשע"ב 16-17/3/12 במלון המפואר מעלה החמישה	8 לילות יד-כב בניסן תשע"ב 6-14/4 (אפשרות לשני לילות/ 5 חבילות נופש) מוצרי מהדרין: שלושה מניינים מחיר אטרקטיבי לרשמים עד 15/1/12

שמעון: נייד 052-3611441, פקס 08-9268663

עניג שבת

פרשת: שמות - וארא

ערב שבת קודש
עלון
דו שבועי

י"ח בטבת ה'תשע"ב | יוצא לאור ע"י העמותה להשרשת ערכים יהודיים לאומיים | עלון מס' 7 (1,056) | לעילוי נשמת בעלי, אבינו וסבנו הרב אורי דסברג ז"ל (13.01.2012) | (שנה עשרים ושש)

כבוד המלכות

"וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים".

מדוע מדגיש הפסוק "ואל פרעה מלך מצרים"? - אומר המדרש: (שמות רבה ז, ג): "אמר להן הקב"ה: הן נהגין בו כבוד וחלקו כבוד למלכות, אע"פ שאני צריך לעשות בו את הדין". ובאמת, לכל אורך הדרך דואגים משה ואהרון לשמור על כבודו של פרעה ולא לבזות אותו. כשהם אמרו: "למה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' - אלקינו פן יפגענו בדרך או בחרב", העיר רש"י "פן יפגעך היו צריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות". לפני מכת בכורות אומר משה לפרעה: "תרוך כל עבדיך אלה אלי והשתחו לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך" - למרות שהוא יודע שמי שירד אליו להתחנן שיצא ממצרים לא יהיו העבדים אלא פרעה בעצמו, אבל הוא מקפיד לשמור על כבוד המלכות ולא אומר זאת במפורש.

וכמובן שעולה מיד השאלה: לשם מה לשמור על כבודו של פרעה? האם זה באמת מגיע לו אחרי כל מה שהוא עולל לנו? ואם בין כה וכה הולכים להרוג אותו, האם אי אפשר גם להשפיל אותו?

חז"ל מדגישים שיש לשמור על כבוד המלכות גם כאשר מדובר במלך רשע. הכבוד אינו של האדם, אלא של המלכות. דוגמאות רבות ניתנות במדרשים (מכילתא בא יג. תנחומא וישלח ג. תנחומא כי תשא ו) על נביאים שהקפידו לשמור על כבודם של מלכים: יוסף נהג כבוד בפרעה, יעקב נהג כבוד ביוסף בנו, איש הא-לוקים נהג כבוד בירבעם בן נבט כשבא להוכיחו, אליהו נהג כבוד באחאב, חנניה מישאל ועזריה נהגו כבוד בנבוכדנצר. דניאל נהג כבוד בדריוש, רבי נהג כבוד באנטונינוס, ועוד. הכבוד שנוהגים במלכים אינו קשור להתנהגותם או לאישיותם אלא לתפקידם. גם גדולי ישראל בדורות האחרונים נהגו כבוד בשרים ובמלכים - גם של אומות העולם וגם של ישראל.

למה צריך לשמור על כבודה של מלכות? - יכול להיות שהסיבה היא בגלל שזה מקנה לנו את מידת הענוה, שכל-כך חסרה בדורנו. אבל יכול להיות שזה נועד גם לחזק את יראת השמים שלנו. הקב"ה הוא אינסופי, ואין לנו יכולת לתפוס את גדולתו. אבל הכינוי שנתנו לו חז"ל הוא 'מלך מלכי המלכים'. אם נדע לכבד את המלכים, נוכל לגזור מזה גם את הכבוד לקב"ה.

הגמרא (ברכות ט, ב) אומרת: "לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל. ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה - יבחיץ בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם". באותו עקרון ניתן לומר שמצוה לכבד מלך בשר ודם, שאם יזכה - יבחיץ בין מלך מלכי המלכים לבין מלך בשר ודם.

הרבה יתרוונות יש לשיטה הדמוקרטית. מסתבר שזו השיטה הטובה והצודקת ביותר כיום. אבל יש לכך מחיר לא קטן: איבדנו את הכבוד שהיה למלכים. ולאט לאט אנחנו מאבדים גם את הכבוד שהיה שמור לבעלי תפקידים נוספים במערכת הדתית, החברתית והמשפחתית. ואולם, עדיין יש משהו בטבע האנושי שמחפש מושא להערצה. עלינו לפעול כדי שמושאי ההערצה שלנו ושל ילדינו יהיו דמויות הראויות לכך.

הרב **ירון בן דוד**, רב הקיבוץ הדתי בארות יצחק

העלון מוקדש לזכר ולע"נ
ר' נתן נטע ב"ר יעקב גרינברג ז"ל
נפטר ב-כ"א בטבת תשכ"ז. יהי זכרו ברוך!

מועדי השבת שמות
ער"ש מוצ"ש

17.36	16.20	יום -
17.37	16.34	ת"א
17.35	16.24	ח'פה
17.39	16.38	ב"ש
17.37	16.31	א'לת

זמני היום והלימודים היומיים:

מסבת שמות - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	5.06 - 5.07
זמן הנחת תפילין	5.36 - 5.37
הנץ החמה (מישור)	6.41 - 6.43
הנץ החמה (הנראה)	6.47 - 6.48
ס"ז ק"ש מג"א	8.29 - 8.28
חצות היום	11.52 - 11.50
מנחה גדולה	12.22 - 12.20
שקיעת החמה	17.02 - 16.57
צאת הכוכבים ב'	17.52 - 17.47

דף יומי: בכורות טא - ערכין ז
מועדי השבת וארא
ער"ש מוצ"ש

17.42	16.26	יום -
17.43	16.40	ת"א
17.41	16.30	ח'פה
17.45	16.45	ב"ש
17.43	16.38	א'לת

זמני היום והלימודים היומיים:

מסבת וארא - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	5.04 - 5.06
זמן הנחת תפילין	5.34 - 5.36
הנץ החמה (מישור)	6.38 - 6.41
הנץ החמה (הנראה)	6.44 - 6.46
ס"ז ק"ש מג"א	8.29 - 8.29
חצות היום	11.54 - 11.52
מנחה גדולה	12.24 - 12.22
שקיעת החמה	17.09 - 17.03
צאת הכוכבים ב'	17.59 - 17.53

דף יומי: ערכין ח - יד
לזמנים נוספים בכל הארץ שלח את המילה "זמן" ובקשתך למספר 1315.
לדוגמה: זמן שקיעה מחיר בטבריה"
את העלון ניתן למצוא באתר
www.yeshiva.org.il
וגם באתר מורשת בקטגוריית עלוני שבת
ב"מידע יהודי" www.moreshet.co.il
י"ר העמותה והעורך ע"ד שמואל חן
כתובת: רח' בלך 3, ת"א
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234054
דוא"ל: smulady@netvision.net.il
דפוס: אקסטרה פרינט 1700-50-54-50

דיני השבוע ומנהגיו

שבת פרשת שמות

הפטרה: "הבאים ירש יעקב" (ישעיהו כז, ו). הספרדים: "דברי ירמיהו (ירמיהו א, א).

שבת פרשת וארא

הפטרה: "כה אמר ה' " (יחזקאל כח, כה).
מברכים החודש: שבט.

ראש חודש שבט ביום הרביעי.

המולד: ליל שלישי, שעה 8, 5-1 דקות.

לא אומרים אב הרחמים. לא מזכירים נשמות.

יום שלישי, ערב ראש חודש אומרים במנחה יום כיפור קטן ולא אומרים תחנון. (משנה ברורה תיז, ד).

השוכח יעלה ויבוא בתפילת ערבית, אם נזכר לפני שחתם "ה', המחזיר שכינתו לציון" – חוזר ל"יעלה ויבוא". אם אמר כבר שם ה' – אינו חוזר. זה הכלל בערבית השוכח לומר יעלה ויבוא – אינו חוזר, מפני שאין מקדשים את החודש בליה (שולחן ערוך ורמ"א תכב, א ומשנה ברורה ב, ג).

השוכח יעלה ויבוא בשחרית: או בתפילת מנחה, אם עדיין לא הזכיר את שם ה' בברכת המחזיר שכינתו לציון, חוזר ואומר 'יעלה ויבוא'. ואם הזכיר כבר את שם ה', מסיים 'למדני חוקיך', וחוזר ואומר 'יעלה ויבוא...' 'ותתחזנה...' (משנה ברורה תכב, ה), וביאור הלכה (קיד). אם כבר סיים ברכת 'המחזיר' ועדיין לא פתח במלה 'מודים' אומר במקום זה 'יעלה ויבוא' וממשיך 'מודים' אחרת. הנזכר אחרי שהתחיל 'מודים' ואילך שלא אמר 'יעלה ויבוא', כל עוד לא סיים תפילתו חוזר ל'רצה' ואומר 'יעלה ויבוא' וממשיך כסדר התפילה עד גמירא. נזכר אחרי הפסוק 'היו לרצון' (השני – לפני 'עושה שלום'), חוזר לתחילת שמונה-עשרה, אף כי לא עקר רגלו ואמר 'עושה שלום'. ואינו צריך לחזור "ה' שפתי תפתח". שולחן ערוך תכב, א ומשנה ברורה. שערי תשובה שם, ד וכפ החיים טו).

השוכח לומר 'יעלה ויבוא' בשחרית, ויודע בעצמו שאם יחזור מיד להתפלל לא יספיק לומר הלל עם הציבור, יאמר תחילה הלל עם הציבור ואחר כך יחזור ויתפלל עוד פעם שמונה-עשרה. השוכח לומר יעלה ויבוא בתפילה, מתפלל פעמיים עמידה בתפילה הבאה.

שליח ציבור ששכח לומר בתפילת לחש 'יעלה ויבוא', כל עוד לא סיים חזרת הש"ץ דינו כדן היחיד ששכח וחוזר כאמור לעיל. אך אם סיים תפילת הלחש – יכול לכוון לצאת ידי השלמה בחזרת הש"ץ (ולא צריך לחזור על תפילת לחש), אם בחזרת הש"ץ שכח ינהג כתפילת לחש, אבל אם נזכר לאחר סיום החזרה – מפני טורח הציבור שוב אינו חוזר מראש התפילה (שולחן ערוך קכ, ג ומשנה ברורה תכב, א), אלא סומך על תפילת מוסף שעתידי להתפלל.

יעלה ויבוא בברכת המזון

שכח לומר 'יעלה ויבוא' – אם עדיין לא אמר שם ה' בברכת בונה ירושלים, חוזר ל'יעלה ויבוא' ובנה ירושלים; ואם כבר סיים את הברכה, אך לא פתח עדיין בברכה שלאחריה ב'ברוך', אומר ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר נתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון, וממשיך בברכה שלאחריה.

הלל

אמירת הלל בראש חודש מקורו במנהג (שולחן ערוך תכב, ומשנה ברורה). לכן, קוראים אותו בדילוג (מה שנקרא חצי הלל) (משנה ברורה שם יב). בני ספרד אינם מברכים עליו. אבל בני אשכנז נוהגים לברך גם על קריאת חצי הלל בשם ומלכות, גם המתפללים ביחידות (שולחן ערוך ורמ"א תכב, ב). ספרדי שמתפלל בבית כנסת במנין אשכנזי לא יברך. גם

אם הוא שליח ציבור – ראה יחווה דעה ז, לא. יש מחסידים אשכנזים שגם הם אינם מברכים. בתוספות מעשה רב תרנו, מ, מובא שהגר"א לא בירך על הלל הנאמר בדילוג. ומוסיף שם שיצא ידי חובה מהש"ץ. מכאן משמע שגם אצל הגר"א הש"ץ כן בירך על ההלל.

כשאומרים הלל ללא ברכה – מסיימים את ההלל גם כן בלא ברכה – מסיימים: "אתה אל". (ולא אומרים "ברוך... מהולל בתשבחות). **זמן אמירת הלל** – כל היום – עד השקיעה (במשנה ברורה בביאור הלכה תכב).

אמר פסוקי הלל שלא כסדרן – לא יצא ידי חובה (שולחן ערוך תכב, ו).

לגבי 'הודו' – הש"ץ מקריא 'הודו' – והציבור מחזיר 'הודו'. הש"ץ אומר 'יאמר נא ישראל... והציבור מחזיר: 'הודו, וכך ב: 'יאמרו נא בית אהרן' – הציבור 'הודו' וכך: 'יאמרו נא ירא' והציבור עונה 'הודו' – הציבור יכול לומר את הפסוקים בשקט ובלבד שיחזור אחרי הש"ץ ב: 'הודו לה'.

אם קורא הלל ביחידות ראוי שלכתחילה יקבש מ-2 אנשים שיענו אחרי: 'הודו' (רמ"א תכב, ב ומשנה ברורה יז, יח). במשנה ברורה מסייג ואומר שאם אין שם 2 אנשים מצויים – אינו צריך להקפיד על כך.

הפסק בהלל

אסור להפסיק בדיבור בכל ההלל – אפילו לא בין הפרקים (שולחן ערוך תכב, ב). לענות אמן ובודאי אמן יהא שמיה רבא – מותר.

המאחר לבית הכנסת בהלל

המאחר לבית הכנסת והציבור עומדים בהלל, יאמר אותו תחילה ואח"כ יתפלל (משנה ברורה תכב, טז). כל זה בתנאי שאמר קודם ברכות התורה, ובתנאי שנותר זמן לקריאת שמע ותפילת שמונה עשרה. העומד בפסוקי דמזמרה והגיעו ציבור להלל – יפסיק, ויאמר עם הציבור, אבל בלא ברכה (שם במשנה ברורה). המאחר ואמר הלל עם הציבור, ואחר כך נזדמן לו מנין שבו התפלל, רשאי לומר שוב הלל בלא ברכה.

ברכי נפשי

המנהג לומר אחרי שחרית בראש חודש פרק ק"ד שבתהלים – ברכי נפשי – יסודו במנהג ספרד ומובא בטור אור"ח סימן תכג, משום שהמזמור מפאר את בריאת העולם ובו הפסוק: "עשה ירח למועדים". טעמו של ערוך השולחן שיהיה המזמור שהלויים היו שרים בבית המקדש בשעת הקרבת קרבנות מוסף של ראש חודש (אור"ח תכד, ג). בנוסח אשכנז הוא שיר של יום בראש חודש ואין אומרים את השיר של אותו יום בשבוע.

ברכי נפשי (בתוספת שירי המעלות) אומרים גם בחורף בשבתות בין מנחה לערבית, משבת בראשית עד שבת הגדול. (בקיץ אומרים פרקי אבות). אבודרהם נתן טעם (לברכי נפשי ופרקי אבות) במדרש: משל לכלה ומלכה שמלוין אותה בשירות ותשבחות ושבת מלכה (שבת מלכתא) וכלה (בואי כלה).

תפילת מוסף

בטרם עומדים למוסף, מיד בתום אמירת חצי קדיש, חולצים את התפילין (שולחן ערוך תכג, ד ומשנה ברורה כה, נט). יש דעה במשנה ברורה (תכג, י ושער הצינון) שאמרו לחלוץ התפילין במהלך ובא לציון, לפני 'הי רצון שנשמור חוקיך...' – שלא להפסיק בין קדיש לתפילה. מכל מקום ראוי, שהש"ץ יסמן לקהל להתחיל בתפילת מוסף כולם יחד איתו (סו, לה). בשנה מעוברת, עד לראש חודש ניסן מוסיפים במוסף: 'לכפרת פשע' (משנה ברורה תכג, ו). ונתנו טעמים לכך: בקטע שבו מוסיפים יש ל'ב לשונות בקשת טוב ובשנה מעוברת הוסיפו לשון נוסף לחודש ה-ג... בטעמי המנהגים (עמוד קצז) הסביר כי החשש שמא השנה אינה מעוברת ועיברו אותה בטעות, ונמצא שאוכלים חמץ בפסח על כן מוסיפים משפט לכפרת פשע. ויש עוד טעמים.

דיוקי תפילה

צבי שביט (שטרן), שילה
zviaya@gmail.com

(התבקשו ע"י קוראים לשוב ולצרף דברים אלה על ראש חודש שהובאו כבר בעלון לפרשת בראשית)
ראש חודש

בברכת החודש הנוסח המקובל בקהילות אשכנז הוא "ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני)" – ללא המילה "יהיה". יש אמנם גם נוסח שבו מופיעה המילה "יהיה", אבל לפי רוב הסידורים (של קהילות אשכנז) לא אומרים מילה זו. ההבדל בין שני הנוסחים הללו הוא במשמעות האמירה הנ"ל. הנוסח שכולל את המילה "יהיה" נובע מהתפיסה שברכת החודש מחליפה את הכרזת ביה"ד, שקידש את החודש, ולכן אנו מכריזים מתי יהיה ראש חודש. לעומת זאת לפי הנוסח המקובל, האמירה הנ"ל מחוברת ישירות להמשך המשפט ("הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה"), כלומר אין כאן הכרזה, אלא יש רק בקשה שהחודש שאמור להתחיל ביום פלוני יחודש ע"י הקב"ה לטובה.

בתפילת מוסף אנו אומרים "ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה', פרים בני בקר שנים ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה, תמימים". יש להפסיק מעט לפני המילה "תמימים", כי היא מתייחסת גם לשני הפרים ולא רק לשבעת הכבשים. כך גם לפי הטעמים. (הערה זו תקפה כמובן גם לתפילת מוסף הנאמרת בחגים).

בקידוש לבנה נוהגים שכל אחד מברך את חברו בברכת "שלום עליכם" וחברו משיב לו "עליכם שלום". משום מה רבים טועים ואומרים "עליכם שלום". כידוע, כאשר אנו מדברים על אדם שנפטר ל"ע, אנו אומרים "עליו השלום". מדוע לומר זאת לחברינו?

לגבי הטעם לאמירת "שלום עליכם", באנציקלופדיה התלמודית (כרך ד', טור תע"ד) מובאים כמה טעמים: "ואומר לחברו ג' פעמים שלום עליך, או: שלום עליכם, מפני השמחה שקיבלו פני השכינה, או מפני שאמר תיפול עליהם אימתה ופחד וכו', אומר לחברו לא עליך אלא שלום עליך, או מפני שאמרו שמי שקידש הלבנה לא ידאג שימות באותו החודש במיתה משונה מאותו יום ואילך ולכן אומר כל אחד לחברו שיהיה שלום אצלו ולא ידאג שימות, וחברו משיב לו: "עליכם שלום".

על משפט וכלכלה בפרשה

מנחם דסברג

עבודות

ספר שמות מפגיש אותנו עם סוג של עבודות שכוללת גם מוטיבים של עינוי, ניצול והשפלה. אחד מסימני העבודות היה "וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם". החקיקה המודרנית אף שהיא מתנגדת לעבודות וניצול, ושומרת על כבוד האדם וחירותו – מאפשרת לממשלה לגבות מסים מתושביה, ולכאורה "לענותו בסבלותם" דבר שמהווה, לכאורה, סתירה לעקרונות היסוד של כבוד האדם וחירותו. אלא, שלא כל כפייה – פוגעת בזכויות הפרט. ראייה כללית של טובת החברה ורווחת הפרט בתוכה מחייבת את קיומם של מיסים ואת הכוח לגבייתם מהפרט. כל עוד עקרונות גביית המס – שווים, וכל עוד הרווחה מהמס מוצעת לפרטים באופן שווה, וכל עוד המיסוי הוא הגיוני ומאפשר לפרט לקיים את עצמו בכבוד – רואים במס הכרח לא יגונה. מאידך – גבייה לא שוויונית, או חלוקה לא שוויונית של כספי המיסים בין שכבות הציבור או הטלת מס מכביד שאינו מאפשר קיום בכבוד – עשויים להיכלל בהגדרת "לענותו בסבלותם" המנוגדת לעקרונות היסוד של השיטה.

ואולי זו אחת הפרשנויות לביטוי "לענותו בסבלותם" שהטילו מס על עם ישראל "לענותו" כדי שיממן את "סבלותם" של המצרים. וכשהמס נגבה רק מציבור אחד לטובת רווחת ציבור אחר – יש כאן מימון של עבודות, ניצול והשפלה.

בדרכי חיינו

לעילוי נשמת הרב אורי דסברג ז"ל

"השליכהו ארצה ... ויהי לנחש וינס משה מפניו". (בראשית מה/כד)

מה מסמל מופת המטה שהופך לנחש והנחש ההופך למטה?

המילה "מטה" קשורה למילה "הטיה". הקב"ה מראה למשה ולעם ישראל ש "נחש", היצור השלילי והמאוס יכול להפוך ל "מטה אלוקים", לקדושה ולמשהו חיובי ביותר. ומאידך "מטה אלוקים" יכול להיפך ל "נחש" עם כל הקונוטציות השליליות שבו.

במילים אחרות, הקב"ה מראה למשה ולעם ישראל שהמצאיות היא מה שעושים ממנה.

אפשר לקחת משהו חיובי ביותר ולהפוך אותו לשלילי ביותר ואפשר לקחת משהו שלילי ביותר ולהפוך אותו לחיובי ביותר.

אפשר לקחת "טכנולוגיה מתקדמת" ולהשתמש בה לרפואה ולהצלת חיים ומצד שני אפשר להשתמש בה להרג המונים. אפשר להשתמש ב "אהבה" ולבנות משפחה שמחה ואפשר ע"י אותה "אהבה" להרוס את התא המשפחתי. אפשר לקחת "גלות ושיעבוד" ולראות בה קטסטרופה ואפשר להשתמש בגלות כדי להיבנות, להתבגר ולבנות עם בוגר כור היתוך.

בפרשתנו אנו מוצאים את מושג "הזהירות" בכמה סיטואציות, וגם כאן עובד עיקרון "המטה".

כבר בתחילת הפרשה משתמש פרעה במושג "הזהירות" ואומר: עלינו להיות זהירים מעם ישראל ולכן "הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו" (שמות, א, י).

מאידך גם משה נוקט ב "זהירות" וכמו שנא' "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול" (ב, יב)

מה ההבדל בין הזהירות של פרעה לזהירות של משה? פרעה משתמש ב "זהירות" כדי להציל את עצמו על חשבון חיי אחרים ואילו משה משתמש ב "זהירות" להציל חיים של אחרים למרות שהוא מסכן את החיים שלו

הוא אשר אמרנו, אפשר לקחת את מושג ה "זהירות" ולהטותו לכל כיוון, לחיוב ולשלילה. כאשר אנו נוהגים בכביש עלינו לאמץ את ה "זהירות החיובית" ולא את "הזהירות השלילית".

"הזהירות החיובית" (כמו של של משה) אומרת: שים לב כאשר אתה נוהג איך אתה מציל חיי אחרים, איך אתה לא מזיק ולא פוגע באחרים.

"הזהירות השלילית" (כמו של של פרעה) אומרת: שים לב כאשר אתה נוהג איך אתה מציל רק את חיי עצמך ואל תיחס חשיבות לחיי אחרים.

הנהיגה היא "מטה" אפשר להטות אותה ע"י הזהירות השלילית" לרעה ולנחש אבל אפשר להטותה ע"י "הזהירות החיובית" לטובה ולמטה אלוקים, הוא אשר אומר ד' למשה "מה) זה בידך" כלומר הכל נמצא בידינו ועלינו רק להטות לטובה.

הרב **מרדכי אפרתי**, רב בהיכנ"ס "רינת ישראל" גבעת שמואל.